

VENEDİK'TE XII-XVII. YÜZYILLARA AİT BAZI KİLİSELERE BETİMLENMİŞ OSMANLI GEMİLERİ*

OTTOMAN SHIPS DEPICTED ON SOME CHURCHES IN VENICE BETWEEN THE 12TH AND 17TH CENTURIES*

Mustafa Gürbüz BEYDİZ**

ÖZ

Venedik Cumhuriyeti'nin erken Ortaçağ döneminde kurulmasından itibaren Akdeniz'de en önemli rakibi Osmanlı Devleti olmuştur. Özellikle Sultan II. Mehmed döneminde Venedik Akdeniz'deki kolonilerini kaybetmeye başlamıştır. Osmanlı Devleti ile Venedik arasındaki ilk mücadeleler Selanik şehrinin 1430 yılında Osmanlı topraklarına katılmasına dayandırılmıştır. Bu süreç 1718 yılında Pasarofça Antlaşmasıyla sonuçlanacak olan 1715-1718 yılındaki Osmanlı-Venedik (Avusturya) savaşına kadar süregelmiştir. İki devlet arasındaki askeri ve siyasi gelişmeleri Venedikli sanatçılar tuval ve duvar resimlerinde betimlemeye çalışmıştır. Bunun yanında Niğbolu Savaşı (1396) başta olmak üzere özellikle Sapienza (1499) Modon (1500) Preveze (1538) ve İnebahtı (1571) gibi Osmanlı deniz savaşları sayısız kez Venedik ve diğer Avrupalı ressamların eserlerine konu olmuştur. Ayrıca yapılan bu deniz savaşlarını konu alan sahneler Venedik'te yer alan Santa Maria Carmine (Carmelo), Santa Maria del Giglio, San Giuseppe di Castello ve San Clemente kiliselerine de betimlenmiştir. Araştırma Osmanlı donanmasının Venedik'teki kiliselerin duvarlarına sanatsal anlamda Avrupalı sanatçılar tarafından nasıl yorumlandığını anlama amacıyla yapılmıştır. Her iki devlete ait galeazza, kadirga, başarda, kalyata, barça ve kalyon tipi gemilerin tasvir edildiği tespit edilmiştir. Nitel araştırma yöntemleri kapsamında ilgili kiliseler ziyaret edilmiş ve ilgili betimlemeler fotoğraflanmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Venedik, Osmanlı, Kilise, Süsleme, Gemi*

* 2018 yılında 2219-TÜBİTAK Doktora Sonrası Araştırma Burs Programı çerçevesinde desteklenmesiyle Venedik Ca' Foscari Üniversitesi'nde Osmanlılara ait eserlerin araştırılması sırasında hazırlanmıştır.

* This study was prepared during the research of Ottoman artifacts at Venice Ca' Foscari University with the support of 2219-TUBİTAK Post-Doctoral Research Scholarship Program in 2018.

** Doç. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi, Sanat Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, Temel Sanat Bilimleri Bölümü. ♦ ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8196-4105> ♦ E-mail: beydizg@gmail.com

ABSTRACT

As Venetian Republic had been founded in the early the Middle Ages, its foremost rival in the Mediterranean was the Ottoman Empire. Especially during the reign of Sultan Mehmed II, Venetian began to lose its colonies in the Mediterranean. The first struggles between the Ottoman Empire and Venice date back to the Ottoman conquest of Thessaloniki in 1430. The struggles continued until the Ottoman-Venetian war of 1715-1718, which ended with the Treaty of Pasarofça in 1718. Military and political events between the two states were depicted by Venetian artists. In addition, scenes from the Battle of Niğbolu and Ottoman naval battles such as Sapienza (1499) Modon (1500) Preveza (1538) and Lepanto (İnebahtı) (1571) were depicted by Venetian and other European painters. Scenes of these naval battles were also depicted on the churches of Santa Maria Carmini (Carmelo), Santa Maria del Giglio, San Giuseppe di Castello and San Clemente in Venice. The research was conducted to understand how the Ottoman navy was interpreted artistically by European artists on the walls of churches in Venice. It was founded out that ships such as galleass, galley, bastard, kalyata (small galley), barque and galleons were depicted in the abovementioned churches. As a part of qualitative research, these churches are visited and depictions are photographed.

The Mediterranean can be accepted as the first basin that maritime trade conception has emerged. It is an inland sea that located among world's important pivotal continents. Moreover, the existence of important seaports in the shores of the Mediterranean has made the sea quite significant in almost every age and several countries have tried to dominate it.

It can be stated that the relationship between the Ottomans and Venetians started to enhance the trade in Mediterranean for both countries. In this regard, Venetian Bailo Quirino, visited Edirne in 1390 and conducted negotiations for cereals trade in important marketplaces in Ottoman territory. He declared that they are ready to make necessary tax payments if Ottoman Sultan grants Venetian ships permission to enter Ottoman ports. Despite such attempts of Venetians, the XIV. century is one of the periods when Venetians are quite powerful in maritime. Further, it's the only country that Ottomans afraid of and in this sense Ottomans conducted a chary policy against Venetian and even Papacy navies. In this period Ottoman mariners had benefited greatly from the experiences of Venetian mariners. The conquest of Istanbul by Ottomans had changed the form of official relationship between the two countries. Following the conquest, the formal relations were conducted by superior ambassadors of straordinario ambascitore and bailoses who were accepted as Venetian ambassadors. During this period, Lorenzo Moro was appointed as an ambassador to Istanbul in 10th September, 1453 to represent Venetian city which was located in Serenissima Republic. Shortly, Bartolemeo Marcello was appointed as the ambassador with the title of bailos to Istanbul in 18th April, 1454.

This is the main message that the naval battle scenes depicted in Venetian churches, together with these ship depictions, were trying to convey to the society. The victory of the Cross over the Crescent was celebrated and the Venetian admirals who participated in the battle wanted to immortalize their heroism.

Keywords: *Venetia, Ottoman, Church, Ornament, Ship*

Giriş

Venedik ile Osmanlı arasındaki tarihi bilgileri arşivlerden ve özellikle hem Türk hem de İtalyanlar tarafından bu arşivlerden çeşitli bilimsel bakış açısıyla derlenerek yayımlanan çok sayıda araştırmadan öğrenmek mümkündür. Ancak hepsi hakkında bilgi vermek bu araştırmanın konusu değildir. Buna rağmen Venedik Osmanlı ilişkilerini tarihsel boyutuyla ele alan, araştıran Venedik Ca' Foscari Üniversitesi'nden Türk dostu Maria Pia Pedani'yi anmadan geçmemek gerekir. 2019 yılında hayata gözlerini kapatmış olan biliminsanı özellikle Osmanlı-Venedik ilişkilerine dair arşiv belgelerinin tasnifini yapmış yayınlamıştır. Ayrıca bunun yanında İstanbul Üniversitesi Tarih Bölümü öğretim üyesi İdris Bostan'ın konuyla ilgili çok sayıda kitabı, makalesi ve bildirisi mevcuttur. Bunların haricinde diğer yayımlar hakkında bilgi vermek gerekirse 1985 yılında İtalyanca yayımlanan ve editörlüğünü Carlo Piravono'nun yaptığı *Venezia i Turchi* adlı eserde İtalyanlar iki devlet ilişkilerini çeşitli boyutlarıyla incelemiştir. Ennio Concina'nın 1984 tarihinde yayımladığı *L'arsenale Della Repubblica Di Venezia* adlı eser ise XII. yüzyıldan itibaren Venedik tersanesi ve gemileri hakkında bilgi verir. Bu çalışma özellikle XVI. yüzyılda Akdeniz'de egemen olmak isteyen Osmanlı'nın gemi teknolojisinin gelişimi konusunda dolaylı bilgilere sahiptir. Cristina Garbagna'nın editörlüğünde ve Sakıp Sabancı Müzesi'nin ev sahipliğinde 18 Kasım 2009–28 Şubat 2010 tarihleri arasında gerçekleştirilen organizasyon çerçevesinde yayımlanan *Osmanlı Döneminde Venedik ve İstanbul* adlı eser hem Türk hem de İtalyan araştırmacıların kaleme aldığı kapsamlı çalışmalardan biridir. Serap Mumcu'nun 2014 tarihinde yayımladığı ve Venedik arşiv bilgilerinden yararlanarak kaleme aldığı *Venedik Baylosu'nun Defterleri (1589-1684)* adlı eseri konu hakkında tarihi araştırma yapmak isteyenler için önemli bir kaynak niteliğindedir. Son dönemde Venedik-Osmanlı arasındaki rekabeti Akdeniz üzerinden yorumlayan pek çok güncel akademik araştırma Türkçe olarak yayımlanmıştır. Bu araştırmaları yapan biliminsanları ve eserleri arasında Mikail Acıpınar (*Osmanlı İmparatorluğu ve Floransa*), Volkan Dökmeci (*Akdeniz'de Devletler ve Korsanlar*), Emrah Sefa Gürkan (*Sultanın Korsanları*), Roger Crowley (*İmparatorların Denizi Akdeniz*), Hüseyin Serdar Tabakoğlu (*Akdeniz'de Savaş*), Molly Greene (*Katolik Korsanlar ve Rum Tüccarlar*) ve Daniel Panzac (*Osmanlı Donanması 1572-1923*) sayılabilir.

Türklerin Anadolu'yu fethetmeleriyle başlayan denizlere yakın ve deniz yolları üzerinde söz sahibi olma politikası Osmanlı Devleti ile birlikte doruğa çıkmıştır. Özellikle XVI. yüzyılda Osmanlı'nın büyük bir güç olması neticesinde Avrupa için önemli bir tehdit haline gelmiştir. Papalık bu anlamda Osmanlı'yı en büyük düşman olarak görmeye birlikte onun gücünden hep çekinmiştir. Osmanlı'nın hem karada hem de denizlerde yürüttüğü egemenlik siyaseti ve önemli deniz ticaret yollarına sahip olma çabası o dönem için iç ve dış çevrelerce çok önemsenmiştir. Dolayısıyla dönemin güçlü ticari ve donanma birliklerine sahip olan Venedik, Ceneviz ve İspanyol denizciler Osmanlıyla denizlerde karşılaşmaktan çok çekinmiştir. XV. yüzyılın sonu itibarıyla XVI. yüzyılda Kemal Reis, Oruç Reis, Barbaros Hayreddin Paşa, Piri Reis, Turgut Reis gibi önemli Osmanlı denizcilerinin gösterdiği başarılı faaliyetler ve Papalık donanmasına karşı verilen denizlerdeki çetin mücadeleler tarihi kaynaklardan öğrenildiği gibi o dönem

veya sonraki dönemlerde yapılan resim, gravür ve duvar resmi vb. sanatsal eserlerde de görülebilmektedir. İtalya'daki sanat eserleri ile mimarisinde Türklere ait betimlemelere sıkça rastlanmaktadır. Bunlar arasında neredeyse ilk akla gelen İskenderiye'de ölen İncil yazarlarından olan ve Venedik şehrinin koruyucu azizi San Marco'nun cesedinin Venedikli denizciler tarafından buradan kaçırılarak Venedik'e getirilmesini¹ konu alan kompozisyonlardır. Bu sahnede betimlenen Türk imgesi Venedik'te San Marco adına yaptırılan kilisenin mozaik süslemelerinde yer almaktadır. Bunun yanında yine Venedik'te bulunan *Gallerie dell'Accademia*'da Türk imgesinin yer aldığı birçok tablo sergilenmektedir. Bunlar arasında Giovanni Mansueti'nin *San Marco Risana Aniano* (San Marko'nun Anianus'u İyileştirmesi); Giovanni Mansueti'nin *Episodi della vita di san Marco* (San Marco'nun Hayatından Bölümler); Giovanni Bellini ile Vittore Belliniano'nun *Martirio di San Marco* (San Marko'nun Şehit Edilmesi); Tintoretto'nun *San Marco Liberia Lo Schiavo Dal Supplizio Della Tortura* (San Marko'nun Köleyi İşkenceden Kurtarması) gibi örnekler bulunmaktadır. Özellikle Venedik-Osmanlı deniz savaşlarını konu alan eserler ise Venedik *Museo Correr*'de Ambito Veneto'nun *Battaglia di Lepanto* isimli tablosu; Cristoforo Guerra'nın *Battaglia di Lepanto* konulu gravürü; Pittore Veneziano'nun *Schieramento Delle Flotte Veneziana e Turca* isimleriyle sergilenmektedir. Bunun yanında Antonio Brugada'nın *A Depiction of the Batte of Lepanto* adlı yağlı boya tablosu Barcelona Denizcilik Müzesi'nde (Maritime Museum of Barcelona) ayrıca Cornalisz de Wael ve Bottega'nın *Sea Fight Between Turkish Galleys and Imperial Galleys* (Türk ve İmparatorluk Kadırgaları Arasındaki Deniz Savaşı); Domenico Zenoni'nin *The Capture of Margaritin against Turkish* (Margılıç'ın Türkler'den Alınması) gibi eserlerde Cenova Denizcilik Müzesi'nde (Genova Museo Del Mare) bulunmaktadır. İstanbul Deniz Müzesi'nde bulunan Ohannes Umed Beyzad'ın yaptığı ve Preveze Deniz Savaşı'nı konu alan tablo da önemli bir yere sahiptir.

Venedik'te bulunan Santa Maria Carmini (Carmelo), Santa Maria del Giglio, San Giuseppe di Castello ve San Clemente kiliselerinde de tarihteki Osmanlı-Venedik savaşları ile donanmasını konu alan gemi tasvirlerine de rastlanılmıştır. Bu gemilerin tipleri ve kompozisyonları araştırmanın konusunu oluşturmaktadır.

XIV-XVII. Yüzyıl Arasında Osmanlı-Venedik İlişkileri

Venedik ile ilgili dönem tarihçilerinin yazdıkları bize bazı aydınlatıcı bilgiler vermektedir. Örneğin XVII. yüzyıl Osmanlı biliminsanlarından Kâtip Çelebi (1609-1657) *Tuhfetü'l-Kibâr fî Esfâri'l-Bihâr* adlı eserinde, Venedik'in Adriyatik Denizi'nin kuzeyinde, İtalya yarımadasının kuzeydoğusunda, kıyıya yakın bataklıklar üzerindeki adalarda V. yüzyılda kurulduğunu anlatmıştır. “*Sayısı çok*” anlamına gelecek şekilde “*Venesiya*” olarak adlandırıldığından bahsetmiştir. Yaklaşık 60 küçük adası vardır. Hatta Venedik'te her altı saatte bir medcezir olayının yaşandığından bunu önlemek için bazı adaların önüne set kurulduğundan söz etmektedir. Evlerin arasında yollar ile kanalların olduğundan her yolda yürüyerek veya kayık ile gezmenin mümkün olabileceğini söylemiştir. Anlattığına göre bu kanalların üzerinde taştan ve ağaçtan yapılmış 450 kadar

1 Cömert, 2010, 252.

köprü vardır. Şehri ikiye ayıran Büyük Kanal hakkında bilgi vererek yaklaşık sekiz bin kayığın şehir içinde durmadan hareket ettiğini belirtmiştir. Yine verdiği bilgilerde Venedik'te yaklaşık 300 bin kişi yaşamaktadır.²

Venedik'in kanalları ve denizle olan bağlantısı onların suyu idare etme, yararlanma çabalarını arttırmış sonucunda da su ulaşım taşıtlarının geliştirilmesinde büyük olanak sağlayarak çeşitli denizlerde boy göstererek düşmanlarına karşı güç kazandırmıştır. Venediklilerin denizler üzerinde koloniler kurma gayreti özellikle Akdeniz'de olmuştur. Bu açıdan da Akdeniz deniz ticareti anlayışının ilk ortaya çıktığı havza olarak kabul edilebilir. Dünyanın önemli merkezi kıtaları arasında yer alan bir iç denizdir. Bunun yanında kıyılarında önemli liman kentlerini barındırması her çağda bu denizi önemli kılmış ve birçok devlet bu iç denize sahip olmaya çalışmıştır.³ Akdeniz gibi bir bölgede hâkimiyet sağlamak ancak deniz gücüyle gerçekleşmiştir. Bu güce sahip olmak isteyen milletler donanmasına önem vermiş ve yoğun gemi inşa faaliyetlerini bir devlet politikası olarak yürütmüştür. Sultan II. Mehmed döneminde oldukça önem kazanan Osmanlı donanması Sultan II. Bayezid zamanında Venedik donanmasını geçmiş olmasına karşın henüz yeterince güçlü değildir. Uzun zamandır Venedik gemilerini inceleyen Osmanlı denizcileri onların yaptığı gemi tipinde çekteri, kalyon ve göke benzeri gemiler inşa etmiştir. Bu sürecin sonunda 1499 tarihinde İnebahtı, 1500'de Moton, Koron ve Navarin'i almıştır. Sultan II. Mehmed ile II. Bayezid zamanındaki Osmanlı donanması Doğu Akdeniz ve Ege'de Venedik ve Cenevizlilere ağır yenilgiler uğratmıştır.⁴ Osmanlı ile Venedik arasında küçük bazı mücadeleler düşünülmezse 1463-1479, 1499-1503, 1537-1540, 1571-1573, 1645-1669, 1684-1699, 1714-1718 tarihlerini kapsayan ayrı ayrı yapılan yedi önemli savaştan bahsetmek mümkündür. Bu savaşların sonunda da Venedikliler için otuz iki, bir tane ahidnâme kaleme alınmıştır⁵

2 Kâtip Çelebi, 2007, 22-24.

3 Nemlioğlu Koca, 2014, 23-24.

4 Bostan, 1997, 188.

5 Turan, 2020, XIX. ["Ahidnâme", kelime anlamı olarak *karşılıklı anlaşma ve sözleşme belgesi* ifadesinin karşılığı için kullanılmaktadır. Ahidnâmeler, *padişah tarafından başka bir padişaha yahud bir kavim ve kabileye verilmiş sulh ve aman ve hususat-ı saireye dair olan taahhüdâtın nâmesi* olarak da tanımlanmıştır. XIX. yüzyıldan sonra aynı anlama gelen *muhade* sözcüğü ile ifade edilen bu belgeler, XV. yüzyıl ortalarından XVII. yüzyılın ilk yarısına kadar Osmanlı devlet teşkilâtının merkezî yönetim organı olan Dîvân-ı Hümâyûn'un Beylik, Rûus ve Tahvil gibi kalemlerinden biri olan Âmedî Kalemi'nde yazılarak muhafaza edilmiştir. Dîvân-ı Hümâyûn da Reîsülküttâb'ın sadrazam adına yazması gereken resmi yazıları hazırlayan, 1836/1840'ta Bâbüalî düzenine geçildikten sonra da Osmanlı bürokrasisinde, sarayla sadaretin ilişkilerinin yürütüldüğü, yanı sıra hariciye Nezâreti'nin yabancı devletler ile ilgili yazışmalarının hazırlandığı Âmedî Kalemi'nde devletin yaptığı anlaşmalar, ahidnâme metinleri, görüşme mazbataları, protokoller, yabancı elçilere, konsoloslara ve tüccarlara verilen imtiyazlar her devlet için ayrı ayrı tutulan Düvel-i Ecnebiye Defterleri adı verilen defterlere kaydedilmiştir. Yüzyıllar boyunca Osmanlı devletinin yabancı devletlerle yaptığı anlaşmaların, ahidnâmelerin kaydedildiği, Osmanlı Devletinin kurumsal hafızasını oluşturan; Amerika, Avusturya, Belçika, Brezilya, Bulgaristan, Danimarka, Dubrovnik, Fransa, Hollanda, İngiltere, İran, İspanya, İsveç,

Osmanlı ile Venedik ilişkilerinin aslında her iki devlet için ilk etapta Akdeniz’de ticareti geliştirmek amacıyla başladığı ifade edilebilir. İlk Osmanlı-Venedik ilişkileri Sultan I. Murad döneminde başladığı belirtilmiştir.⁶ Aslında, Venedik’in Türklerle ilişkileri daha eskidir. 1071 Malazgirt zaferinin ardından Anadolu fethi sürecinde ilk temasları Selçuklularla olmuştur. Venedik Cumhuriyeti’nin Türklerle siyasi ilişkilerinin başlangıcı, XIII. yüzyıl başlarında Anadolu Selçuklu Sultanı I. Gıyaseddin Keyhüsrev’in (1192-1196/ 1205-1211) Venediklilerle imzaladığı bir ticaret anlaşmasına kadar uzanır. Bu ticaret anlaşması, I. Gıyaseddin Keyhüsrev’in oğlu Sultan I. İzzeddin Keykâvus (1211-1220) döneminde yenilenmiş, bundan kısa bir süre sonra da, I. Alaeddin Keykubat döneminde (1221-1237), 1220 yılında üçüncü bir anlaşma imzalanmıştır. Bu ticaret anlaşmaları, Venedik ile Türkler arasında sürecek olan siyasi ve ekonomik ilişkilerin temelini oluşturmuştur.⁷

XIV. yüzyıl ortalarında gelişen Osmanlı Venedik ilişkileri takip eden süreçte de devam etmiş bu kapsamda Venedik Baylosu Quirino 1390 senesinde Edirne’ye gelmiş ve Osmanlı sınırları içinde önemli gördükleri pazarlarda hububat ticareti yapabilmeleri konusunda girişimlerde bulunmuştur. Padişahın Osmanlı limanlarına kendi gemilerinin giriş çıkış yapma izninin verilmesini bu kapsamda da gerekli vergi ödemelerini yapma konusunda hazır olduklarını beyan etmiştir.⁸ Her ne kadar Venediklilerin bu tarz girişimleri olsa da XIV. yüzyıl Venediklilerin denizlerde oldukça kuvvetli olduğu bir dönemdir. Hatta Osmanlı’nın denizlerde tek çekindiği devlettir ve bu anlamda gerek Venedik gerekse Papalık donanmalarına karşı temkinli bir siyaset izlemiştir. Venedikli denizcilerin tecrübelerinden bu dönem Osmanlı denizcileri oldukça faydalanmıştır.⁹ İstanbul’un Osmanlılar tarafından fethi iki devlet arasındaki resmi ilişkinin boyutunu değiştirmiştir. Fetihten sonra ikili ilişkiler olağanüstü elçiler *straordinario ambasciatore* ile Venedik sefirleri olarak kabul edilen bayloslar aracılığıyla sürdürülmüştür.¹⁰ Bu süreç içinde Serenissima Cumhuriyeti sınırları içinde olan Venedik şehrini temsilen 10 Eylül 1453 yılında Lorenzo Moro büyükelçi olarak İstanbul’da görevlendirilmiştir. Neredeyse bir yıl bitmeden 18 Nisan 1454 yılında da Bartolemeo Marcello, baylos unvanıyla İstanbul’a atanmıştır.¹¹

1513 yılında Venedikliler Doğu Akdeniz; Cenevizliler ise Batı Akdeniz ticaretini yönetmiştir.¹² Buna karşın denizlere egemen olma konusunda gereken her şeyi yapma

---

İtalya, Karadağ, Lehistan, Meksika, Norveç, Prusya, Portekiz, Romanya, Rusya, Sırbistan ve Yunanistan’la ilgili Düvel-i Ecnebiye Defterleri Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri başkanlığı, Osmanlı arşivindedir (Pakalın, 2004: 29; Kütükoğlu, 2013:168; Redhouse, 1268-1269/1852-1853:31)]

6 Turan, 1990, 205-207.

7 Sönmez, 2006, 20.

8 Gökbilgin, 1977, 31.

9 Uzunçarşılı, 1988, 30.

10 Mumcu, 2014, 16.

11 Viallon, 2003, 49.

12 Köktürk, 2014, 83.

konusunda azimli olan Osmanlı siyasetinin uygulamaları çerçevesinde XVI. yüzyılda İstanbul'da yaklaşık 200 tersane gözünün varlığı bilinmektedir. O dönemde Venedik tersanesi oldukça güçlü bir yapıdadır ancak İstanbul tersanesi onlar için en büyük rakiptir. İstanbul'un fethinden sonra bazı stratejik bölgelerin de alınmasını elzem bir konu olarak düşünen Sultan II. Mehmed, Mora adasını bu anlamda önemsemiş ve hemen fethetmiştir. Aslında buranın alınmasının altında yatan bir diğer stratejik hedef Roma'ya giden deniz ticaret yollarına hâkim olmak ve dolayısıyla Venedik'in yürüttüğü ticareti zorlaştırarak onları barışa zorlamaktır.¹³ Osmanlı Devleti'nin bu politikası daha sonraki dönemlerde de devam etmiş ve Yavuz Sultan Selim zamanında Akdeniz'in doğusunda yer alan bazı limanlar ele geçirilmiş, Kanuni Sultan Süleyman döneminde ise önemli görülen adaları fethetme gayreti içinde olunmuş ve Rodos bu zamanda ele geçmiştir.¹⁴ XIV. yüzyılda Akdeniz'in tek hâkimi görülen Venedik¹⁵ bu gücünü XVI. yüzyıla gelindiğinde Osmanlıya bırakmak zorunda kalmıştır.¹⁶

27 Eylül 1538 yılında gerçekleşen Preveze Deniz Savaşı Osmanlı'nın denizlerde önemli bir güç haline geldiğinin en somut göstergesidir¹⁷ ve 600 parçadan oluşan Papalık donanmasına kuvvetli bir darbe vurulmuştur.¹⁸ Öyle ki Barbaros Hayreddin Paşa, Turgut Reis, Salih Reis ve Seydi Ali Reis gibi komutanların idaresindeki Osmanlı donanması Papalık donanmasına ağır bir yenilgi yaşatmış ve onların başında bulunan Andrea Doria'nın savaşın ortamı içinde gecenin karanlığından istifade ederek kaçtığı anlatılmıştır.¹⁹

Kıbrıs'ın Sultan II. Selim zamanında (31 Temmuz 1571) Venediklilerin elinden alınması Akdeniz'de tek güç olmaya çalışan Venedik ve İspanyollara indirilen ikinci bir darbe olmuştur. Bu durum Preveze Deniz Savaşı'ndan yaklaşık 33 yıl sonra tarihler 7 Ekim 1571 yılını gösterdiğinde İnebahtı Körfezi'nde Osmanlı ile İspanyol devletlerin öncülük ettiği Papalık Donanması bir kez daha karşı karşıya getirmiştir. Bu savaş Papalık nezdinde önemli bir dönüm noktasıdır çünkü onlar için XV. yüzyıldan itibaren Türklerin yenilmezlik algısı yıkılmıştır. Osmanlı bu ağır yenilgiden kısa sürede toparlanmak amacıyla tersaneye tekrar çok büyük önem vermiş ve 13 Haziran 1572 Kılıç Ali Paşa'nın Kapudan-ı Deryalığa getirilmesiyle tersanelerde tamir veya inşa edilen iki yüz elli kadırğa ile üç yüz civarındaki çektiri sınıfı gemilerle yeniden denizlere açılmış ve Osmanlı'nın gücünün tükenmediği gösterilmeye çalışılmıştır.²⁰ Ancak Osmanlı'nın Akdeniz'deki üstünlüğü son bulmuştur.²¹

13 Savaş, 2007, 24.

14 Bostan, 2010, 16-17.

15 Gökbilgin, 1977, 59.

16 Bostan, 2003, 83.

17 İncalcık, 2002, 59.

18 Arı, 2009, 129.

19 Düzdağ, 1973, 18-19.

20 Bostan, 2010, 26-27.

21 İncalcık, 2002, 59.

1645 yılında Osmanlı'nın yaklaşık 1669 yılına kadar mücadele içinde Girit'i alma mücadelesinde Venediklilerin büyük engellemeleriyle karşılaşmıştır. Bu engellemelerde Akdeniz'de günde günden güne daha fazla görülmeye başlanan kalyonların büyük payı vardır. Hatta Venedikliler ellerinde olmayan kalyonları İngiltere ve Hollanda'dan kiralamıştır. Çanakkale Boğazı burada kilit bir rol oynamıştır. Osmanlı donanmasını Marmara Denizi'nden Akdeniz'e inmesini önlemek amacıyla Çanakkale'yi abluka altına alan Venedik donanması ve buna karşın Osmanlı donanmasının bu gücü aşacak yeterli kadar güçlü filosunun olmayışı Girit seferinde yaşanan bazı olumsuzluklardır. Aslında bu durum Osmanlı'nın kendi içinde donanmasının sorgulanmasına da neden olmuş, kalyon teknolojisine biran önce hızla geçilmesi fikirleri sarayda tartışılmıştır. 1646 yılında bu ablukayı aşarak Girit'e ulaşmaya başaran Osmanlı ardından Venedik'in Bozcaada'yı kuşatması neticesinde Osmanlı'nın Girit'e gidecek deniz güçlerinin etkisini kırmaya amaçlamıştır.²²

Bu yaşanan gelişmelere göre aslında XVII. yüzyılda denizlerde kadırğa yerine kalyon teknolojisinin kullanılmaya başlandığı bir dönem olduğu söylenebilir. Venedik'te 1660 yılına gelindiğinde kalyon türü gemilerin zamanın önemli donanma gücünü oluşturduğunun farkına varılmıştır. Venedik tersanesinde kızağa konulan ilk kalyon ise *Giove Fulminante*'dir ve 23 Kasım 1667 yılında tamamlanarak denize indirilmiştir. 1669-1684 yılları barış ortamı olarak sayılır ancak 1680'li yılların sonlarına doğru Akdeniz'de gerilim tekrar artmıştır. Bu süreçte Venedik yaklaşık on kadar kalyon inşa etmiştir. 1684 yılında Osmanlıların Viyana kapılarında yaşadığı hezimetin bir yıl sonrasında Venedik Kutsal İttifak'a girmiştir. Hatta birkaç ay içinde sekiz kalyonu denize indirmeyi başarmıştır. Osmanlı Devleti bu gemilerde yaşanan teknolojik gelişim karşısında kararsız kalmıştır. Özellikle Divan'da yoğun tartışmalar yaşanmıştır. Donanmanın modernize edilmesi ve kalyona geçilmesine dair 1648 yılında toplanan Divan'da Sadrazam Sofu Mehmed Paşa ile Kaptan-ı Derya Voynuk Ahmed Paşa kalyon teknolojisine hemen geçilmesi konusunda fikirlerini belirtmişlerdir. Genel anlamda çekirtili sınıfta kadırgalardan oluşan Osmanlı donanmasının zaman içinde artık Çanakkale Boğazı'ndan öteye gidemez oluşu nedeniyle 1650 yılında Sinop, Samsun, Bartın ve Varna gibi şehirlerde otuz parça kalyon yapılması kararının alınmasını sağlamıştır. Ancak bu inşa faaliyetleri olumsuzlukla sonuçlanmıştır. Sonucunda Osmanlı Devleti Venedik'e karşı kalyonlarını etkin bir şekilde üretememiş ve kullanamamıştır. Kont Marsigli 1691 yılında Venedikli bir elçilik heyetiyle İstanbul'a yaptığı ziyaret etmiş bu sıradaki gözlemlerinde tersanede Hristiyan, Avrupa giysileri içindeki kişilerin önderliğinde gemi inşa faaliyetlerinin yürütüldüğünü, onların tercümanlar yardımıyla işçilere emirler verdiğini görmüştür. Osmanlı'daki bu gelişim sayesinde Venediklilerin 1694-1695 yılında Sakız Adası'nı teşebbüsleri sırasında 8 Şubat 1895'te yaşanan Koyun Adaları (Spalmadori) Savaşı'nda Mezemorta Hüseyin Paşa komutasındaki Osmanlı donanması, Antonio Zeno idaresindeki Venediklilere karşı zafer kazanmıştır. 1699 yılında her iki devlet arasında barış anlaşması imzalanıncaya kadar Osmanlı ve Venedik donanmasında yaklaşık 20-25 civarında kalyonları bulunmaktadır.

22 Bostan, 2006, 186-187.

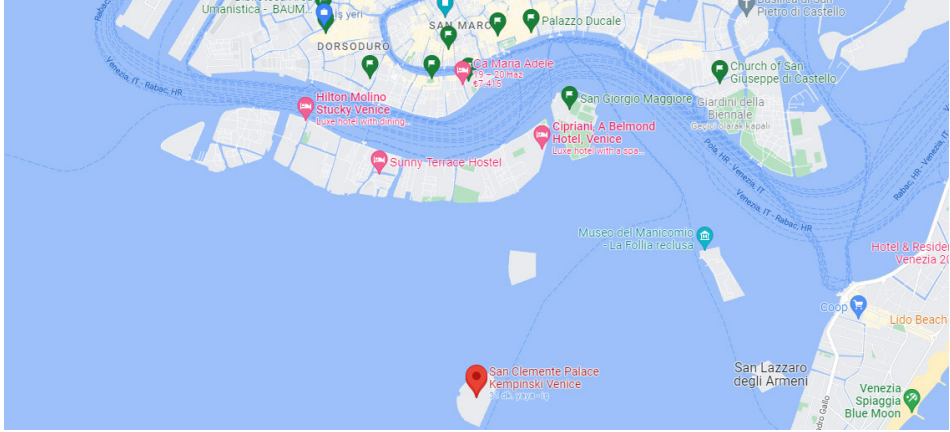

Bu dengeyle birbirlerine karşı kesin zafer kazanılan savaş gerçekleştirilmeden denizlerde boy göstermişlerdir.²³ Osmanlı-Venedik arasındaki deniz mücadelelerinin aslında kozları paylaşmak adına yürütüldüğü söylenebilir. Sık sık yaşanan çetin geçen ama sonuçsuz kalan çatışmalar belli bir hedefe ulaşma doğrultusunda yapılmamıştır. Bu dönem Osmanlı donanmasının Venediklilere karşı denk bir yapıda ve asıl amacın toprak bütünlüğünü korumak olduğu, etkin bir rol üstlenilmediği zamandır.²⁴

Venedik'teki Kiliselere Betimlenmiş Osmanlı Gemileri

1. San Clemente Kilisesi

San Clemente Kilisesi, Venedik ile Lido arasındaki San Clemente adasında bulunmaktadır. Adada kilise harici bulunan diğer tarihi yapı bir Türk şirket tarafından otel olarak işletilmektedir. Adaya Venedik'ten San Marco meydanın yakınında yer alan bir iskeleden hem ücretli motorlarla hem de otele ait teknelerle ücretsiz ulaşmak mümkündür. Ada iskelesine yakın olup otelin bahçesinden yürüyerek kiliseye gidilebilmektedir.

Harita 1: San Clemente adasının konumu (Google map, 29.05.2022)

Adadaki yapıların tarihi Pietro Gattilesso'nun 1131 yılında kutsal topraklara gidecek olan hacılar için bu adada bir hastane ile kilise kurmasına kadar uzanmaktadır. Ada daha sonra 1165 yılında ise Sant' Agostino tarikatına bırakılmıştır. 1645 yılına gelindiğinde ise Monte Rua keşişleri 1810 yılına kadar adaya yerleşmiş ve Venedikli zenginlerin bağışlarıyla adada çeşitli imar faaliyetlerinde bulunmuştur. Kilisenin dış süslemeleri ise 1652 yılında Morosini ailesinin katkılarıyla Andrea Cominelli'ye yaptırılmıştır. Morosini ailesi bu kiliseyi aile mezarı olarak seçmiştir. Andrea Cominelli tarafından kilisenin ön dış cephesinde yapılan süslemelerinde Morosini ailesi üyesi olup Girit Savaşı'nda katılan ve kahramanlıkları bulunan ayrıca 1688-1694 yılları arasında Venedik Doçu olarak görev

23 Panzac, 2020, 162-168.

24 Panzac, 2020, 182.

yapan Francesco Morosini ile Tommaso Morosini'nin hatıratını yaşatmak adına bezenmiştir.²⁵ (Fotoğraf 1).

Kilisenin ön cephesinde “1” ve “2” numaralı alanlarda paneller içinde tasvir edilmiş gemiler yer almaktadır. “2” numaralı panelde Osmanlılarla yapılan bir deniz savaşı sahnesi betimlenmesi (Girit Savaşı?) nedeniyle bu panelin üzerinde büstü olan kişinin amiral Francesco Morosini olduğu varsayılmaktadır. (Fotoğraf 2).

“1” numaralı paneldeki tasvirlerin bir bölümü deformasyona uğramıştır. Alçak kabartma tekniğinde yapılan sahnede sol üst köşede küreklilik sınıfı gemiler görülmektedir. Onların sağ alt çaprazında ise kalyon grubu yer alır. Bu kalyonların bir kısmı zarar görmüştür. Panel içinde tasvir edilmiş olan tüm kalyonların trinket, pruva gabya, mayıstra, grandi gabya, randa ve mizana gabya yelkenleri açıktır. Ön grupta görülen kalyonun mayıstra yelkeninde Venedik sembolü olan San Marco'yu temsilen kanatlı aslan çizilmiştir. Çift güverteli olan kalyonların top lumbarları vardır ama toplar görülmemektedir. Sağ alt köşedeki kalyon grubunun önündeki tam kalyonun mayıstra yelkeninde ise silinmek üzere olan ve zor fark edilen kazıma tekniğinde yapılmış çift başlı kartal olduğu düşünülen bir figür yer almaktadır. Bu paneldeki gemilerde Osmanlıya ait herhangi bir belirti görülmemektedir. (Fotoğraf 3).

San Clemente kilisesinin ön cephesinde sağ tarafta bulunan “2” numaralı panelde bir deniz savaşı kompozisyonu vardır. Bu sahnede kılıç kasaralarında hilal alemlili fener taşıyan Osmanlı kadırgaları işlenmiştir. Ancak bu savaş sahnesinde Osmanlı gemilerinin zarar gördüğü ve batmak üzere tasvir edildiği görülmektedir. Panelin neredeyse odak noktasında pupa bölümünden betimlenen Osmanlı kadırgası iki direkli ve tek serenlidir, yelkeni ise kapalıdır. Küreklerinin farklı açılarda yapılmış olması manevra yapma gayretini içinde olduğuna işaret etmektedir. Bu kadırganın üst tarafında bir kalyon yer alır. Olasılıkla Venedik kalyonu olduğu düşünülen bu geminin top lumbarları olmasına karşın herhangi bir top ateşi yapmamaktadır ancak Osmanlı kadırgalarına savaş sırasında kayıp vermesine neden olmuş gibidir. Öyle ki kadırgaların çoğu denize batmak üzeredir. Panelde konu olan sahnelerin 1645 yılındaki Girit Savaşı'na katılan Francesco Morosini'nin kahramanlığını anlatmaya çalıştığı ifade edilebilir. (Fotoğraf 4).

Fotoğraf 1: San Clemente kilisesinin ön cephesi

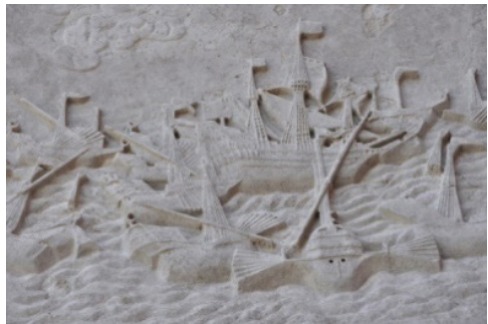
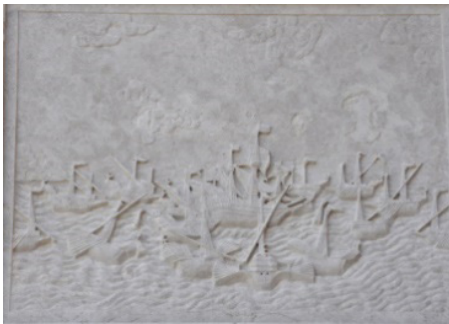
25 Grandesco ve Comastri, 2016, 6.

◀ ▶
Fotoğraf 2:
San Clemente
kilisesi ön cephesi
“1” ve “2”
numaralı gemi
tasvirli paneller

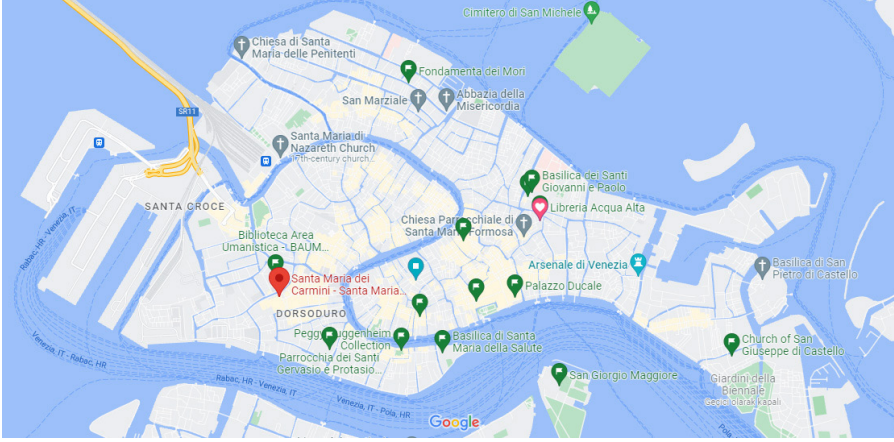
Fotoğraf 3: San Clemente kilisesi ön cephesi “1” numaralı panel ve detayı

Fotoğraf 4: San Clemente kilisesi ön cephesi “2” numaralı panel ve detayı

2. Santa Maria del Carmini (Carmelo) Kilisesi

Santa Maria del Carmini veya genel olarak bilinen diğer adıyla Carmelo Venedik'in Dorsoduro bölgesinde Carmini Meydanı'nda bulunmaktadır (Harita 2). Kilisenin yapımına 1286 yılında başlanmıştır ve inşaat 1348 yılına kadar sürmüştü²⁶, XVI. yüzyılda da bir restorasyon evresi geçirmiştir.

Harita 2: Santa Maria del Carmini (Carmelo) kilisesinin konumu (Google map, 25.05.2022)

Carmini Meydanı'ndan kiliseye giriş kapısının hem solunda (1) hem de sağında (2) bulunan mermerden yapılmış panel blokların ön tarafında çerçeveslendirilmiş alanda Osmanlı gemileri ile Papalık donanmasının karşı karşıya betimlendiği ve büyük bir olasılıkla İnebahtı Deniz Savaşı'nı (1571) konu alan sahne yer almaktadır (Fotoğraf 6).

Giriş kapısının solunda bulunan (1) mermer bloğun ön panelin sol tarafında ilk iki sırada yedişer adet yukarıdan aşağıya sıralanmış Osmanlı *kadırgaları*²⁷ görülmektedir. Bu *kadırgaların* pupa taraflarının karpuz tipli²⁸ olduğu anlaşılmaktadır. En arka tarafta

26 Centanni, 2009, 92.

27 Kadırga; Yunanca *katargon* olarak bilinir. Bizanslılar tarafından kürek cezası için kullanılan *katargon* teriminin kadırgaları adlandırdığı belirtilmiştir. İlk IX. yüzyılda Venedik ve Cenevizlilerin tek sıra kürekli gemilere *galer* adını verdikleri bir çektiriyi kullanmaya başladıkları anlatılmıştır. *Başarda* ve *Mavna* tipi gemilerle birlikte çektiri sınıfının en büyüğü olan kadırgalar, özellikle Osmanlı donanmasında alçak bordalı, uzun gövdeli inşa edilmiş olup ticaret ve savaş gemisi olarak hizmet vermiştir. Hafif kadırga (*galee sottile*) 24 oturaklıdır ve her oturakında kendi küreğini çeken üç, toplam 144 kürekçinin olduğu, büyük kadırgada (*galee grosse*) ise 28-30 oturak bulunduğu ve her oturakta üçer kişiden toplam 180 kürekçi görev yaptığı söylenmiştir (Özen, 2017, 182-185.)

28 Karpuz kılı kadırgalar; Osmanlı donanmasında ilk XVII. yüzyılda kullanılmaya başlanmıştır. Gemiye dayanaklılık kattığı düşünülerek pupaları yuvarlak formda inşa edilmiştir (Özen, 2017, 197). Erhard Reuwich, 1486 yılında hacı olmak için yaptığı kutsal yolculuğunda uğradığı şehirleri tasvir etmiştir. Venedik şehrini betimlediği çiziminde Venedikli kadırga ustalarının inşa

▲ **Fotoğraf 5:** Santa Maria del Carmine (Carmelo) kilisesinin ana giriş kapısı ve meydanı

► **Fotoğraf 6:**

Santa Maria del Carmine (Carmelo) kilisesi girişinde bulunan mermer panel bloklar

yarım vaziyette işlenmiş *kadırga* kabartmalarında bu sayı dokuzdur. Osmanlı gemilerinin karşı tarafına işlenmiş olan Papalık donanmasına ait gemilerin ilk sırasında beş adet Venediklilerin kullandığı *galeazza*²⁹ tipi gemiler yer almaktadır. *Galeazzaların* üç direkli üç serenli olan bu tasvirlerinde gemilerin pruva direklerindeki yelkenler açıktır. Onların arka sırasında ise toplam yedi adet olan ve üçer adet iki bölüme ayrılmış toplam altı *kalyata*³⁰, onların tam ortasında da iki direkli bir *kadırga* yer alır. En arka sırasında da yine

ettiği karpuz kış tasarımı kadırgaların XV. yüzyılda kullanıldıkları görülmektedir (Tonini, 2003, 127).

29 *Galeazza*; büyüklük itibarıyla kalyon ile *kadırga* arası küreklili bir gemi sınıfında olup yaklaşık 40m'den biraz uzun ve 8m genişliğinde inşa edilmişlerdir. Bir savaş gemisi niteliğinde olup pruvalarında sekiz top bulunur ve yuvarlak biçimde tasarlanmıştır. Bu durum hem öne hem de yanlara ateş edebilme kolaylığı sağlamıştır. Pupa bölümü ise biraz daha yükseltilmiş ve buralara daha düşük kalibreye sahip toplar konulmuştur. Venedikliler bu gemilerle Osmanlılara karşı zafer kazandıklarından dolayı övünç duymuşlardır (Zanon, 2006, 46-47).

30 *Kalyata*; İtalyanca *galeotta* adıyla bilinen bu gemi tipi Türkçe'de *kalyata*, *kalyeta*, *kalyete*, *kalyete*, *kalyota*, *kalyote*, *kalyot*, *galyeta* ve *galite* gibi isimlerle kullanılmıştır. Osmanlı donanmasında büyüklük bakımından *kadırgadan* sonra gelir. *Kalyatanın* tek direği için *kadırgayı* örnek alacak bir şekilde iki yelken yerleştirilmiş olabileceği varsayılmaktadır. Yelkenlerin hareketli serende latin veya kabasorta biçimli oldukları düşünülmektedir. *Kalyatalarda* sabit oturak sayısı bulunmamaktadır bu nedenle kürekçi sayıları değişkenlik gösterebilir. Ancak 20 oturaklı bir *kalyata*da ikişerli kürek çekildiği varsayılırsa 80, üçerli kürek çekiliyor ise 120 kürekçinin bulunduğu belirtilmiştir. XVII. yüzyıla ait incelenen arşiv kayıtlarında 82 ile 253 arası değişen kürekçi sayıları saptanmıştır (Özen, 2017, 212-213).

yelkenleri açık vaziyette seyir halinde betimlenmiş yedi adet olan tek direkli kadırgalar görülmektedir (Fotoğraf 7).

Giriş kapısının sağında bulunan (2) mermer panelde bu kez sol tarafta Papalık donanmasına ait gemiler betimlenmiştir (Fotoğraf 8). Girişin sol tarafında yer alan mermer paneldeki (1) sahnenin simetrik olarak tersi burada görülmektedir. Ancak burada Osmanlı donanmasına ait *kadırgaların* pupa kısımlarında bulunan fenerin hilal biçimli alemleri (Fotoğraf 9) daha net görülebilmektedir.

Fotoğraf 7: Santa Maria del Carmine (Carmelo) kilisesi giriş kapısının solundaki (1) mermer blok

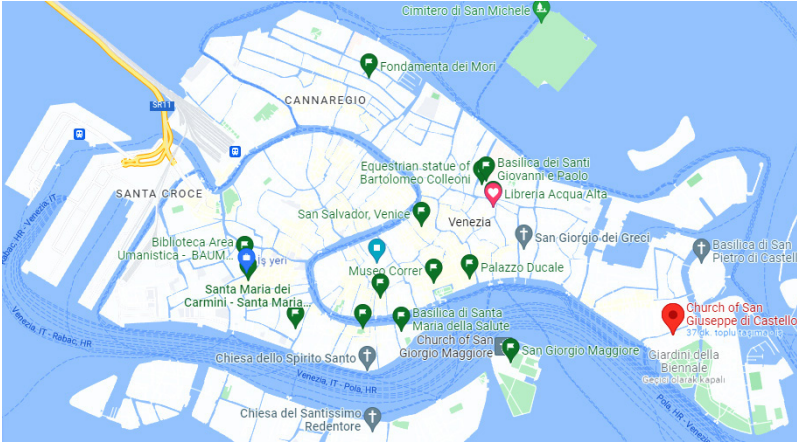
Fotoğraf 8: Santa Maria del Carmine (Carmelo) kilisesi giriş kapısının sağındaki (2) mermer blok

Fotoğraf 9: Santa Maria del Carmini (Carmelo) kilisesi giriş kapısının sağındaki (2) mermer bloкта görülen Osmanlı *kadirgasi* detayı

3. San Giuseppe di Castello

San Giuseppe di Castello kilisesi, Venedik'in Castello bölgesinde, bienalin yapıldığı parkın yakınında Campo di Castello meydanında yer almaktadır.

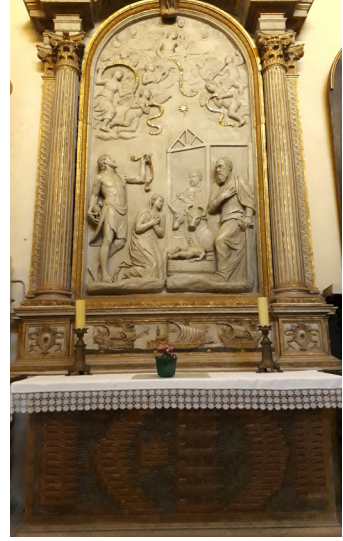

Harita 3: San Giuseppe di Castello kilisesinin konumu (Google map, 30.05.2022)

Kilisenin 1512 yılında inşa edilmeye başlandığı ve 1543 yılında tamamlandığı belirtilmiştir. (Fotoğraf 10). İnşaat aşamasındayken Verona San Giuseppe manastırından gelen Augustinus rahibelerine emanet edilmiştir. Kilisenin gelişmesi Venedik Doçu Marino Grimani (1532-1605) ile eşi Morosina Morosini'nin (1545-1614) maddi katkılarıyla

Fotoğraf 10:
San Giuseppe di
Castello kilisesi

Fotoğraf 11:
San Giuseppe di
Castello kilisesinin
İsa'nın Doğuşu
betimlemeli sunağı

olmuştur. Bu yardımlar sayesinde 1563 yılında kilisenin ana sunağı yaptırılmıştır. Marino Grimani için 1595 yılında ise Cesare Gropo tarafından kiliseye mezar anıtı inşa edilmiştir. Kilisenin heykel süslemeleri de Scamozzi'nin tasarımlarından oluşmaktadır. Kiliseye girdikten sonra sol tarafta bir sunak yer almaktadır. (Fotoğraf 11). Bu sunak ve üzerindeki duvarda görülen yüksek kabartma tekniğinde işlenen İsa'nın Doğuşu sahnesi heykeltraş Domenico da Salò tarafından 1573 yılında yapılmıştır. Kutsal sahnenin altındaki ince frizde bir yazıt bulunmaktadır. Bu yazıtta Venedik filosunun eski amirali olan İnebahtı Deniz Savaşı'na katılmış Dalmaçyalı Giovanni Vrana ile Venedik Donanmasının yüksek komutanı Sebastiano Venier ile ilgili kahramanlık bilgileri yer almaktadır.³¹

Bu yazıtın altında ise mermer süsleme kuşağı (predella) içinde altın yaldızlı boya ile betimlenmiş iki Venedik *barçası*³² ve aralarında esir alınmış bir Osmanlı kadırgası yer almaktadır. Osmanlı kadırgasının pupasında hilal sembollü iki sancak görülmektedir. Ancak beşik çatılı köşkünün tepesi ile hemen onun önünde bulunan sancak direği üzerinde haç sembolleri vardır. Osmanlı kadırgası karpuz kış formundadır. Ayrıca pruvasında gemibaş figürü bulunmaktadır, bu figürün ağzı açık ve dili dışardadır. Bu nedenle ejder başı olduğu tahmin edilmektedir.³³ (Fotoğraf 12).

31 Jones, 2016, 22 ve 157.

32 Barça; İtalyancada *barza* adıyla geçmektedir. Üç direkli ve yelkenli olan barçalar ticari bir gemi olmasına karşın savaşlarda da kullanılmıştır. Kolomb'un *Santa Maria* adlı gemisi de bu sınıfta değerlendirilmiştir. Osmanlıların barçayı XV. yüzyılda kullanmaya başladıkları belirtilmiştir. (Özen, 2017, 36-37).

33 Ejder biçimli gemibaş figürleri için, Beydiz, 2019, 76-113.

Fotoğraf 12: İsa'nın Doğuşu betimlemeli sunakta yer alan esir alınan Osmanlı kadirğası ve Venedik barçası

Asıl Osmanlı kadirğalarının sayıca fazla tasvir edildiği kompozisyon sunağın ön cephesindeki panelde bulunur. Burada İnebahtı Deniz Savaşı konu edilmiştir. Panelin denizi temsilen boyanan zemin rengi koyu yeşildir ve gemiler altın yaldız renginde boyanmıştır. Denizin içine çeşitli balık kafaları (yunus balığı?) ve pagan kültüre ait deniz tanrısı Neptün (Poseidon) işlenmiştir. Papalık donanmasının Osmanlı donanmasına karşı sayıca üstün betimlendiği bir kompozisyonudur. Her iki donanma panelin merkezinde hilal şeklinde karşı karşıya tasvir edilmiştir. Sağ tarafta bulunan Osmanlı kuvvetleri ön safhada 16, arkada ise 12 *kadirğadan* meydana gelmiştir. Karşılarındaki Papalık donanması ise hilal biçimli sahnenin ortasında büyük 6 adet *galeazza*, onların arkasında 3 *kadirğa*, sonrasında hilal şeklinde pozisyon alan 17 *kadirğa*, bunların hemen alt ve üst köşelerinde yan kuvvet olarak birer *kadirğa* ve en arkada ise sıralı 12 *kadirğadan* oluşmaktadır. (Fotoğraf 13).

Fotoğraf 13: San Giuseppe di Castello kilisesi İnebahtı Deniz Savaşı konulu sunak paneli

Paneldeki tasvirde de görüldüğü üzere Osmanlı donanmasına karşı oldukça kuvvetli bir Papalık donanmasının varlığı anlatılmaya çalışılmıştır. Osmanlı kadırgaları karpuz kış formunda olup tek yelken direkli ve tek serenlidir. Köşklarinin üstünde hilal biçimli alem taşımaktadır. (Fotoğraf 14). Papalık donanmasına ait kadırgaların birçoğunda çeşitli hayvanlara ait olabilecek gemibaş figürleri görülmektedir. (Fotoğraf 15).

Fotoğraf 14: San Giuseppe di Castello kilisesi İnebahtı Deniz Savaşı konulu sunaktaki Osmanlı donanması

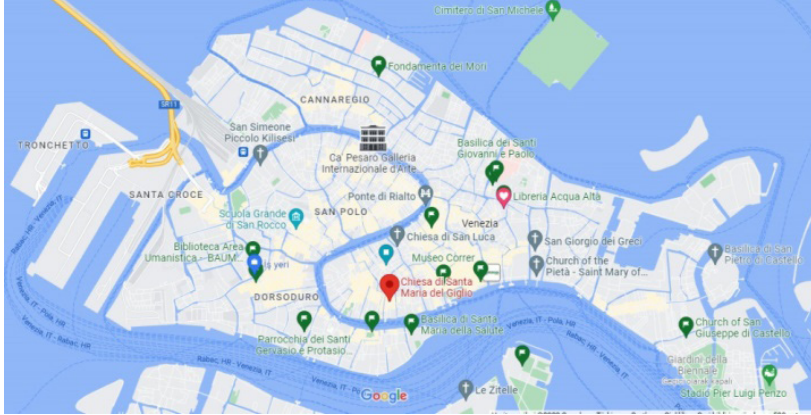

Fotoğraf 15: San Giuseppe di Castello kilisesi İnebahtı Deniz Savaşı konulu sunaktaki Papalık donanması

4. Santa Maria del Giglio (Zobenigo) Kilisesi

Kilise, Santa Maria Zobenigo adıyla da bilinmekte olup San Marco'ya yakın Santa Maria del Giglio meydanı 30125 adresinde yer almaktadır (Harita 4).

Harita 4: Santa Maria del Giglio (Zobenigo) kilisesinin konumu (Google map, 27.05.2022)

Eski tarihlerde inşa edilmiş olmasından dolayı Venedik'in başlıca kiliseleri arasında gösterilmektedir. İlk 966 yılında inşa edilmiş olmasına karşın hem bu tarihte hem de 1105 yılında geçirdiği büyük yangınlar sebebiyle neredeyse yeniden bir inşa süreci geçirmiştir. Jacopo de' Barbari'nin 1500 yılında çizdiği planın 1105 tarihine kadar uzanan bazilika yapısına işaret ettiği düşünülmektedir. Antonio Barbaro'nun maddi katkılarıyla (30.000 dukat) 1680-1683 yılları arasında Giuseppe Sardi tarafından hem restorasyon görmüş hem de yeni eklentiler yapılmıştır.³⁴ Dış cephede Venedik Barok üslubu tarzında yapılan ön cephede portalin üstünde yer alan altı adet kartuş içinde betimlenmiş gemi tasvirleri ile savaş sahnelerinin bulunduğu süslemeler de bu sırada yapılmıştır. Çünkü cephe süslemesi aslında Antonio Barbaro'nun hatırasını yaşatmak adına tasarlanmıştır. Barbaro Venedikli bir donanma komutanıdır ve Türklere karşı Doğu Akdeniz'de (Mora, İnebahtı ve Çanakkale) başarılar kazanmıştır. Haziran 1656 yılında Bozcaada'nın (Tenedos) Venedikliler tarafından Osmanlılardan alınmasında önemli rol oynamıştır. Bu savaştan sonra Barbaro, uzayan savaşlar neticesinde Venedik denizcilik tarihinde çok önemli bir şahsiyet olan Francesco Morosini'nin emri altında donanmada hizmet vermeye başlamıştır. 1669 yılına gelindiğinde Hırvatistan (Dalmaçya) ile Arnavutluk, 1672-1673 yılları arasında ise Padova'da valilik; 1675 yılında da Roma'da büyükelçilik görevlerinde bulunmuş ve 1679 yılında ölmüştür.³⁵

34 Bisson, 2012, 31.

35 Gibbs, 1974, 8-10.

Fotoğraf 16: Santa Maria del Giglio (Zobenigo) kilisesinin ön cephesi

Ön cephede yer alan ve savaş sahnelerinin yer aldığı tasvirler içinden 1-2 ve 4 numaralı panellerde Osmanlı kadirga ve kalyon³⁶ tipi gemilerinin betimlendiği görülmektedir. (Fotoğraf 16).

1 numaralı panelde iki Osmanlı kadirgasının üç Venedik baştardası³⁷ tarafından takip edilmesini konu alan bir sahne vardır. Osmanlı kadirgalarının grandı direklerindeki latin yelkenleri açıktır ve kış kasara üzerindeki fenerlerinde hilal biçimli alemler rahat seçilebilmektedir. Her iki devlete ait kadirgaların karpuz kış formuna sahip oldukları görülmektedir. (Fotoğraf 17).

36 Kalyon; İtalyanca *galion* sözcüğünden türemiştir. Osmanlı minyatürlerinde *kalyun*, *galyon*, *galyun* gibi isimleriyle karşılaşılmıştır. Osmanlı devletinde tarımsal toprak sisteminin sürdürülebilirliğini korumak için eyaletler arasında deniz ticaretinin vazgeçilmez ulaşım aracıdır. Barça tipi yelkenli gemilerin yarı büyüklüğündedir. İki ya da üç sıra top taşıdıkları için bu isimle anıldıkları da belirtilmiştir. 1603 yılında kuzey kökenli korsanlar vurulan Venedik gemileri neticesinde burton veya kalyon inşasına yönelmiş, Osmanlılar ise 1648 yılında “*kalyona kalyonla varıla*” ifadesiyle donanmanın kalyona geçmesi konusunda tartışmaların yaşanmasına neden olmuştur (Özen, 2017, 215-223).

37 Baştarda; İtalyanca *bastarda*, Osmanlı’da ise *baştarde* olarak da bilinir. Kadirgadan daha büyüktür ve iki yelken direği bulunmaktadır. Çektiri sınıfındaki en büyük gemi tipi olmakla birlikte yaklaşık 26-36 arasında kürek sayısına sahiptir (Özen, 2017, 44).

Fotoğraf 17: Santa Maria del Giglio (Zobenigo) kilisesinin ön cephe süslemesi 1 numaralı panel

2 numaralı panele ait betimlemede Osmanlı başardası tarafından top atışına tutulmuş olan bir Venedik kalyonu vardır. Pruva bölümüne yerleştirilmiş toplarla Venedik kalyonu ateş altındadır. Venedik kalyonunun kıç aynalığına Venedik bayrağı olarak kullanılan San Marco kanatlı aslanı çizilmiştir. Aynı zamanda Venedikliler de kalyonun hem üst hem de alt güvertedeki top lumbarlarından Osmanlı başardasına ateş etmektedir. Deniz savaşını konu alan bu panelde her iki devlet farklı iki gemi tipini kullanılmıştır. (Fotoğraf 18).

Fotoğraf 18: Santa Maria del Giglio (Zobenigo) kilisesinin ön cephe süslemesi 2 numaralı panel

Osmanlı gemilerinin tasvir edildiği bir diğer panel ise 4 numaralı olandır. Bu kez Osmanlı gemisi kalyon, Venedik gemisi ise başarda tipindedir. Osmanlı kalyonu iki adettir. Her iki kalyon mizana, grandi ve pruva direklidir ve bu kalyonun mizana randa,

mayıstra, grandi gabya, trinket ve pruva gabya yelkenleri açık durumdadır. Büyük olan kalyonun kış aynalıgına üsttekinin uç kısımları aşağıya, alttaki ikisinin ise yukarıya doğru yönlü toplam üç hilal çizilmiştir. İki güvertelidir ve güvertelerinde toplar lumbarlarından çıkmış vaziyettedir. Kalyonun pupa bölümündeki iki adet lumbarın peşlerindeki Venedik baştardasına doğru toplar ateşlenmektedir. Venedik baştardası ise üç direklidir ve pruva latin yelkeni açıktır. Pruvasında bulunan toplardan onlar da Osmanlı kalyonuna ateş etmektedir. Küreklerin bulunduğu güvertede iki lumbar dikkati çekmektedir, bunlardan birinde top varken diğerinde ise top görülmemektedir. (Fotoğraf 19).

Fotoğraf 19: Santa Maria del Giglio (Zobenigo) kilisesinin ön cephe süslemesi 4 numaralı panel

Santa Maria del Giglio kilisesinde 3-5 ve 6 numaralı panellerde de gemi tasvirleri yer alır. Ancak 5 numaralı paneldeki kalyon hariç (Venediklilerin simgesi San Marco aslanı) diğer sahnelerde betimlenen gemilerin tanımlanması kolaylaştıracak herhangi bir sembol yer almamaktadır. 6 numaralı panelde ise bir kalenin burçlarından kalyon ve kadirga biçimli olduğu düşünülen iki gemiye top ateşi edilmektedir. Bu gemilerin Osmanlılara ait olma olasılığı vardır ancak buna işaret eden herhangi bir belirti olmadığı için değerlendirmeye alınmamıştır. (Fotoğraf 20).

Fotoğraf 20: Santa Maria del Giglio (Zobenigo) kilisesinin ön cephe süslemesi 3-5-6 numaralı paneller

Sonuç

Venedik ile Osmanlı devleti arasında yaşanan siyasi ve askeri mücadeleler genel itibariyle tarihi arşivlerden öğrenilmektedir. Bu arşiv belgelerini ise çeşitli sanat eserleri desteklemekte ve yazılanları belgesel niteliğinde izleyicisine sunmaktadır. Özellikle deniz ticaret yollarına egemen olmak stratejik açıdan çok önemlidir. Akdeniz hem Batılı hem de Osmanlı için siyaset ile askeri hareketliliğin ana merkezini neredeyse oluşturmuştur. Osmanlı Devleti'nin gücü karşısında Papalık donanması çatısı altında ittifak kurma çabasına giren dönemin Hristiyan devletleri İnebahtı Deniz Savaşı'nda en büyük düşman olarak gördükleri Osmanlı donanmasına karşı zafer elde etmişlerdir. Bu onlar için bir dönüm noktasıdır çünkü Osmanlı'nın da yenilebileceği kanaati oluşmuştur. Bu savaş Batılı ressamlar tarafından birçok sanat eseriyle anlatılmış ve kazanılan zafere dair kahramanlıklar betimlenmiştir. Venedik kiliselerinde görülen bu gemi tasvirleriyle birlikte işlenen deniz savaşı sahnelerinin topluma vermeye çalıştığı asıl mesaj budur. Haç'ın Hilal'e karşı zaferi kutlanılmış, savaşa katılan Venedikli amiraller kahramanlıklarını ölümsüzleştirmek istemiştir. Bunun yanında bir diğer mücadele de 1645 yılında başlayan Girit Savaşı'dır. Her ne kadar Osmanlı tarafından zaman içinde fethedilmiş olsa da büyük uğraşlarla kazanmıştır. Girit'in alınmasına engel olmaya çalışan Venedikli amiral ve komutanlar da benzer politik ve askeri güçlerini bu kiliselerdeki betimlemelerde yaşatmak istemiştir. İnebahtı Deniz Savaşı'nda Papalık donanması tarafından kullanılan *galeazza* tipi gemi tasvirleri arşiv belgeleriyle uyumludur. Daha çok kadırğa, kalyata, başarda gibi çektiri sınıfında gemi tasvirleri işlenmiştir ancak özellikle yelkenli sınıfındaki kalyon, barça gibi gemiler de unutulmamış dönemin gemi teknolojisi tasvirlerine doğru bir şekilde yansıtılmaya çalışılmıştır. Gemi betimlemelerini yapan sanatçılar gerçeğe uygun bir anlayış içinde kendi üslupsal özelliklerini esere taşımışlar böylece özgün nitelikte çalışmalar ortaya koymuşlardır. Santa Maria del Carmine (Carmelo) ile San Giuseppe di Castello kiliselerindeki kompozisyon aynı olsa da sanatçılarının stil özellikleri farklıdır. Santa Maria del Giglio (Zobenigo) kilisesinin dış cephesi XVII. yüzyılda yapılmış olması nedeniyle *Venedik Baroğu* tarzındadır ve paneller içindeki sahnelerde görülen deniz savaşları alçak rölyef tekniğinin yanında yüksek niteliğe sahip gemi figürü kabartmalarıyla bezenmiştir.

KAYNAKÇA / BIBLIOGRAPHY

- Arı B. (2009). “Yelkenliden Buharlıya Geçiş”, *Türk Denizcilik Tarihi (C.II)*. İstanbul: Deniz Basımevi.
- Beydiz M. G. (2019). *Gemibaş Figürleri*. Konya: Çizgi Yayınları.
- Bisson M. (2012). “Precisazioni sulla decorazione dell’organo cinquecentesco di Santa Maria del Giglio a Venezia: una proposta di ricostruzione”, *Arte in Friuli, arte di Trieste*, 31-40.
- Bostan İ. (1997). “XV ve XVI. Asırlarda Osmanlı Devleti’nin Deniz Politikası”, *XV ve XVI. Asırları Türk Asrı Yapan Değerler*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 185-232.
- Bostan İ. (2003). *Osmanlı Bahriye Teşkilatı: XVII. Yüzyılda Tersâne-i Âmire*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Bostan İ. (2006). *Beylikten İmparatorluğa Osmanlı Denizciliği*. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Bostan İ. (2010). *Osmanlılar ve Deniz; Deniz Politikaları, Teşkilat, Gemiler*. İstanbul: Küre Yayınları.
- Centanni B. (2009). “Storia, finalità ed attività attuale della Scuola”, *Scuole a Venezia Storia e Attualità*, (Gianfranco Levorato, Haz.). Venezia: Marcianum Press, 91-111.
- Cömert B. (2010). *Mitoloji ve İkonografi*. İstanbul: Deki Yayınları.
- Düzdağ E. (1973). *Barbaros Hayreddin Paşa’nın Hatıraları (C.I)*. İstanbul: Tercüman Yayınları.
- Gibbs M. L. (1974). *The Church of Santa Maria del Giglio*. Venice: International Fund for Monuments, Inc.
- Google Map, (Erişim Tarihi:25-27-29-30.05.2022).
- Gökbilgin M. T. (1977). *Osmanlı Müesseseleri Teşkilatı ve Medeniyeti Tarihine Genel Bakış*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Grandesco E. ve Comastri E. (2016). “San Clemente (San Clemente Papa)”, *Raduno*. Venezia, 6-7.
- İnalçık H.(2002). “Osmanlı Deniz Egemenliği”, *Türk Denizcilik Tarihi*. Ankara: Başbakanlık Denizcilik Müsteşarlığı Yayınları.
- Jones E. J. (2016). *The Business of Sculpture in Venice 1525-1625, (C:I)*. Cambridge: University of Cambridge.
- Kâtip Çelebi (2007), *Deniz Savaşları Hakkında Büyüklere Armağan (Tuhfetü’l-Kibar fi Esfari’l-Bihar)*, (Sad. Orhan Şaik Gökay), İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.

- Köktürk G. (2014). “Türk Denizcilik Tarihinde Barbaros Hayrettin Paşa: Hayatı, Denizcilik Tarihi Açısından Yeri ve Önemi”, *Uluslararası Piri Reis ve Türk Denizcilik Tarihi Sempozyumu Bildiriler*. (C.IV,81-99). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Kütükoğlu M. S. (2013). *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Mumcu S. (2014). *Venedik Baylosu'nun Defterleri 1589-1684*. Venezia: Edizioni Ca'Foscari-Digital Publishing.
- Nemlioğlu Koca Y. (2014). “Piri Reis Eserlerinde Akdeniz Deniz Ticaretinin Özellikleri”, *Uluslararası Piri Reis ve Türk Denizcilik Tarihi Sempozyumu Bildiriler* (C.II,23-47). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Özen S. (2017). *Gemiler Sözlüğü*. İstanbul: Denizler Kitabevi.
- Pakalın M. Z. (2004). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü (C.I)*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınevi.
- Panzac D. (2020). *Osmanlı Donanması*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Redhouse J. W. (1268 -1269/1852-1853). *Kitab-ı Müntehabat-ı Lüğât-i Osmaniyye, II*, (C.I-II), İstanbul: Ceridehane.
- Savaş A. İ., (2007). *Osmanlı Diplomasisi*. İstanbul: 3F Yayınevi.
- Sönmez Z. (2006), *Türk-İtalyan Siyaset ve Sanat İlişkileri*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Tonini C. (2003).“L'immagine Della Galea Itinerario Iconografico Nelle Collezioni Del Museo Correr”, *La Galea Ritrovata, Origine delle cose di Venezia*, (Venezia: Marsilio Editori, 125-141.
- Turan, Ş. (1990), *Türkiye-İtalya İlişkileri I: Selçuklular'dan Bizans'ın Sona Erişine*, İstanbul: Metis Yayınları.
- Turan, Ş. (2020), *Türkiye-İtalya İlişkileri I: Selçuklular'dan Bizans'ın Sona Erişine*, (Tah. Ed. Güner Doğan), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Uzunçarşılı İ. H. (1988). “Osmanlıların Akdeniz'deki Faaliyetleri”, *Osmanlı Tarihi (C.II)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Viallon M. (2003). “Guerre e Paci Veneto-Turche dal1453 al 1573”, *Sciences de l'Homme et de la Société (HAL)*, 47-60.
- Zanon L. G. (2006). *La Galea Veneziana*. Venezia: Editoria Universitaria.

Hakem Değerlendirmesi: Çift “kör” hakem incelemesi.
ıkar atışması: Yazar çıkar atışması bildirmemiştir.
Finansal Destek: 2219-TÜBİTAK Doktora Sonrası Araştırma Burs Programı

Peer-review: Double-blind peer-reviewed.
Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.
Grant Support: 2219-TUBITAK Post-Doctoral Research Scholarship Program

Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi | *Ege University, Faculty of Letters*
Sanat Tarihi Dergisi | ***Journal of Art History***
ISSN 1300-5707 | e-ISSN 2636-8064
Cilt: 32, Sayı: 1, Nisan 2023 | *Volume: 32, Issue: 1, April 2023*

Sahibi (Owner): Ege Üniv. Edebiyat Fak. adına Dekan (On behalf of Ege Univ. Faculty of Letters, Dean): Prof. Dr. Yusuf AYN  Editörler (Editors): Dr. Ender ÖZBAY, Prof. Dr. İnci KUYULU ERSOY  Yayın Kurulu (Editorial Board): Prof. Dr. Semra DAŐLI, Doç. Dr. Lale DOğER, Doç. Dr. Sevinç GÖK İPEKIOğLU  İngilizce Editörü (English Language Editor): Dr. Öğr. Üyesi Elvan KARAMAN MEZ  Yazı İşleri Müdürü (Managing Director): Doç. Dr. Hasan UÇAR  Sekreteryaya - Grafik Tasarım/Mizajpaj - Teknik İşler - Strateji - Süreç Yönetimi (Secretariat - Graphic Design/page layout - Technical works - Strategy - process management): Ender ÖZBAY

İnternet Sayfası (Açık Erişim) | Internet Page (Open Access)

DergiPark
AKADEMİK
<https://dergipark.org.tr/std>

Sanat Tarihi Dergisi hakemli, bilimsel bir dergidir; Nisan ve Ekim aylarında olmak üzere yılda iki kez yayınlanır.

Journal of Art History is a peer-reviewed, scholarly, periodical journal published biannually, in April and October.

